

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**EX MACHİNA FİLMİ ÖRNEĞİ İLE TEKNOLOJİ
BAĞLAMINDA İNSAN VE GELECEK
TASVİRİNDEKİ DEĞİŞİM**

Sevgül ÇEKMiŞ
Yüksek Lisans Tezi
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İletişim Bilimleri Programı
TEMmuz 2022

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**EX MACHINA FİLMİ ÖRNEĞİ İLE TEKNOLOJİ
BAĞLAMINDA İNSAN VE GELECEK
TASVİRİNDEKİ DEĞİŞİM**

Tez Yazarı
Sevgül ÇEKMiŞ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Feridun NİZAM

**TEMMUZ 2022
ELAZIĞ**

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “**EX MACHİNA FİLMİ ÖRNEĞİ İLE TEKNOLOJİ BAĞLAMINDA İNSAN VE GELECEK TASVİRİNDEKİ DEĞİŞİM**” Başlıklı Yüksek Lisans Tezimin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

28.07.2022

Sevgül ÇEKMİŞ

ÖN SÖZ

Lisans öğreniminden itibaren bana güvenen ve her ne konu olursa olsun beni destekleyen, yönlendiren Sayın Dr. Öğr. Üyesi Feridun NİZAM' a tüm samimiyetim ve içtenliğimle teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında yanımda olan ve beni destekleyen ailem, başta Annem Hanife Sönmez'e, Eşim Osman Çekmiş'e, Kayınvalidem Hanife Çekmiş'e teşekkürlerimi sunarım.

Bu eğitimin alınmasında bana öncü olan Eniştem Nurullah Başaran ve Ablam Nazif'e Başaran'a, bu uzun süreçte her türlü maddi manevi desteğiyle yanımda olan Ablam Güllü Öz'e ve ismini yazamadığım beni destekleyen tüm dostlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Sevgül ÇEKMİŞ

ELAZIĞ-2022

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	I
ÖN SÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	VI
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	2
2.1. Araştırmanın Önemi.....	2
2.2. Araştırmanın Amacı	2
2.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	2
2.4. Araştırmanın Problemi	3
2.5. Araştırmanın Varsayımları.....	3
2.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	3
2.7. Araştırma Literatürü.....	3
2.8. Yöntem.....	5
2.9. Veri Toplama ve Veri Analizi.....	6
3. TEKNOLOJİK DETERMİNİZM.....	8
3.1. Teknolojik İyimserlik.....	9
3.2. Teknolojik Kötümserlik	10
4. GÖZETİM TOPLUMU KURAMI.....	11
5. TEKNOLOJİ VE SİNEMA İLİŞKİSİ	13
5.1. Sinemaya Genel Bir Bakış ve Sinema Kavramı	13
5.2. Sinemada Teknolojinin Temsili	13
6. BULGULAR VE TARTIŞMA	15
6.1. Ex Machina (2015) Film Çözümlemesi	15
7. SONUÇLAR	20
KAYNAKLAR.....	22
ÖZ GEÇMİŞ.....	25

ÖZET

EX MACHINA FİLMİ ÖRNEĞİ İLE TEKNOLOJİ BAĞLAMINDA İNSAN VE GELECEK TASVİRİNDEKİ DEĞİŞİM

Sevgül ÇEKMİŞ

Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

İletişim Bilimleri Programı

Temmuz 2022, Sayfa: VI+24

Günümüzde filmler hayatımızın kopmaz bir parçası haline gelmiştir. Televizyon dizilerinde, sinema filmlerinde ve zamanla internet dizilerinde birçok alanda görülmekte ve izlenmektedir. Günümüzde yeni nesil internet teknolojisini aktif olarak kullanmaktadır. Teknolojik gelişmesinin bu kadar yaygın olması Marshall McLuhan'ın öncülük ettiği teknolojik determinizm kuramını akla getirmektedir. Toplumun kültürel etkisi altına alan bu denli teknolojik filmler, topluma yön veren önemli türlerdendir. Bu durum toplumu iyi mi yoksa kötü yönde mi etkiliyor sorusu akla gelmektedir.

Bu çalışmada, teknolojik gelişmelerin yoğun olduğu Ex Machina filminin insanları ne yönde etkilediği de tartışılmaktadır. Ex Machina filmi Marshall McLuhan'ın teknolojik determinizm kuramı ve Michel Foucault'un gözetim toplumu kuramı Fransız Dilbilimci Roland Barthes'ın düz anlam ve yan anlam kavramları doğrultusunda gösterge bilimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teknolojik Determinizm, Gözetim toplumu, Teknolojik iyimserlik, Teknolojik kötümserlik

ABSTRACT

The Change in the Description of Human and the Future in the Context of Technology with the Example of the Film Ex Machina

Sevgül ÇEKMiŞ

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Graduate School of Social Sciences

COMMUNICATION SCIENCES

Communication Sciences Program

July 2022, Page: VI+24

Today, movies have become an inseparable part of our lives. It is seen and watched in many areas in television series, movies and over time in internet series. Today, it actively uses the new generation internet technology. The fact that its technological development is so widespread brings to mind the theory of technological determinism pioneered by Marshall McLuhan. Such technological films, which are under the cultural influence of the society, are among the important genres that shape the society. The question of whether this situation affects the society in a good or bad way comes to mind.

In this study, it is also discussed how the movie Ex Machina, in which technological developments are intense, affects people. Ex Machina film Marshall McLuhan's theory of technological determinism and Michel Foucault's theory of surveillance society were analyzed with the semiotic analysis method in line with the French Linguist Roland Barthes' concepts of denotation and connotation.

Keywords: Technological Determinism, Surveillance society, Technological optimism, Technological pessimism

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1. Panoptikon'un Mimari Tasarımı Kaynak: https://www.medyacuvali.com	12
Foto 2. Yapay Zekâ	16
Foto 3. Gözetim alanı	16
Foto 4. Turing Testi	17
Foto 5. Yapay Zekâ	18
Foto 6. İzlenme Kulesi	18
Foto 7. Yapay Zekâ Ava'nın Özgürlüğü	19

1. GİRİŞ

Teknoloji, amaç, süreç, ürün, anlam ve bilgi kavramlarını kapsamaktadır. Teknoloji teknik olarak düşünüldüğünde sadece bir makine veya makine üreten makine olarak düşünülebilir. Lakin bu üretilen teknolojik makine aynı zamanda insan emeği, çabası ve insan düşüncesinden oluşan bir süreçtir. Süreç ve ürün boyutları olan teknoloji, insanın çabasının olması ile bilgi boyutuna da sahiptir. İnsan ve toplumların bir defa teknolojiyi kullanmamaları, “hayatın dışında kalmaları” anlamına gelmektedir. (Odabaşı, 2004).

Dolayısıyla insanoğlunun varoluşundan bu yana birçok yenilikler meydana gelmiştir. Bu yeniliklerin içerisinde en önemlisi iletişimin de yenilenip farklı boyutlara ulaşmasıdır. Zamanla buluşların artması insanoğlunun çalışması ve gayretiyle teknoloji insan hayatına girmiştir. Hayatın kolaylaşmasını sağlamasının yanında, insan yaşamını tehdit eden yönleri de olmuştur.

Bireylere verilmek istenilen mesajlar teknolojinin gelişmesiyle kitle iletişim araçlarından olan televizyon ve sinema üzerinden yapılmaktadır. Sinema üzerinden yapılan filmler, insanlara verilmek istenen mesajları görsel ve işitsel olarak daha kolay sunmaktadır. İzleyici mesajı daha kolay algılamakta ve bunu zamana yayarak yapmaktadır. Sinemanın insan hayatına girmesi Lumiere Kardeşler'in çektikleri kısa filmlerle birlikte 1895'te başlamaktadır. Sinema insan hayatında yaşanmışları konu edinirken, ilerleyen teknoloji ile daha soyut ve hayalleri aşan kurgusal filmler yapılmıştır.

Bilim kurgu filmleri, izleyicisine gelecekte şimdiki günü çok daha hayallerin ötesinde tasarlayarak farklı fikirler ile verirken, çağın teknoloji ve bilim alanındaki gelişmelerin somut halini almaktadır. Bu tür filmler daha çok gelecek oluşumlardan haber vererek öngörülerde bulunurlar ve dünyanın daha farklı bir zemin hazırlarlar; androidler, yapay zekâ, robotlar, kurgulanan dünyanın bir parçası haline gelmiştir. Bu kurgulananlar; bazen kendi bağımsızlığını kazanma çabasında olup insanları yok etmektedir, bazen de hastalık virüsleri üretilmekte yayılmakta ve bu hastalığı yok etme savaşına girilmektedir, bazen de yapılan robotlar insanların yerine geçerek duygusallık kazanmakta ve ayırt edilemeyecek kadar gelişmektedir. Gelişen teknoloji ile sinema yapıtlarında kullanılan objelerde ve kurgulanmada buna göre değişip gelişmektedir (Aydın, 2019).

Bireylerin hatta farklı toplumların teknoloji ile daha kolay bir şekilde birbirine ulaşımı kolaylaşmıştır fakat duygusal anlamda uzaklaşma meydana gelmiştir. Filmlerde bu tasvir üzerine yapımlar oluşmaktadır. Robotların bir süre sonra insan gibi duygusallaşmaya başladığını, insanların robotlaşıp duygusuz bireyler haline geldiği vurgulanmaktadır. Küreselleşme ile daha hızlı meydana gelen teknolojik gelişimi sinema sektörüyle bireylere bıraktığı etki gelecek adına çok önemli ipuçları vermektedir.

Bu çalışmada Ex Machina film üzerinden Michel Foucault'un Gözetim Toplumu kuramında insanlar ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerini, Teknolojik determinizm öncüsü Marshall McLuhan teknolojinin İyimserlik ve kötümserlik yönlerini göstergebilim yöntemiyle ortaya koyma amacını taşımaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Önemi

Çalışma kapsamında, teknoloji temalı filmlerin insan ve geleceğe dair söylemleri, teknolojik determinizm, ve gözetim toplumu kuramı ile teknolojinin gelişmesine yönelik filmlerde verilen mesajın olumlu olumsuz yönleri, insanların zihinlerinde hangi mitleri inşa ettiğinin gösterilmesi, araştırmanın kendi alanında özgün olması, yapılacak olan diğer araştırmalara kaynakça oluşturması açısından önem taşımaktadır.

2.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Ex Machina film görsellerinin bireylerin davranış ve tutumlarının biçimlenmesinde nasıl bir görev üstlendiğini ve nasıl denetlendiklerini ortaya koymaktır. Teknoloji temalı filmlerin yapılma sebepleri, yönetmenin vermek istediği mesaj, izleyicilerin kamera penceresinden görebildiği ve göremediğini anlamlandırmak üzerine yapılacak bir çalışmadır. Teknolojik determinizm ve gözetim toplumu kuramları çerçevesinde ele alınan Ex Machina filmi hangi metonim ve metaforları kullandığı, insanların zihinlerinde ne tür mitleri kurmaya çalıştıkları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Teknolojinin bir basamağı gündelik yaşamı daha kolaylaştırmaktır. Teknolojinin en ileri noktası olan internet dünyada aktif olarak kullanılan yaygın bir kitle iletişim aracına dönüşmüştür. İnternet bu dönüşümü sinema ve diziler ile ön plana çıkmaktadır. Çalışmanın evrenini teknolojik temalı filmler oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın örneklemini Ex Machina sinema filmi oluşturmaktadır. Ex machina filmi seçilirken amaçlı örneklem kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini teknoloji konulu filmler oluşturmaktadır. Ancak bu filmler arasından “amaçlı örneklem” (Patton, 2015: 265) türlerinden biri olan “ölçüt örnekleme” yoluyla seçilen Ex Machina film çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Amaçlı örneklem, “bilgi açısından zengin vakaları, doğası ve özü itibarıyla araştırma sorusunu aydınlatacak durumları, stratejik olarak seçmek için kullanılır (Patton, 2015: 265). Ölçüt örnekleme, araştırmaya konu olacak örnekleme belli bir kıstasın getirilmesiyle oluşturulur. Hangi olay, kişi ya da durumların çalışılacağına araştırmacı kendi karar verir ve ölçütü kendisi belirler. Ölçüt örnekleme kullanılan araştırmalarda gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar ya da durumlardan oluşturulabilir. Ölçüt örneklemenin mantığı, önceden belirlenmiş bir ölçütü karşılayan tüm durumları gözden geçirmek ve incelemek, böylece ölçüt durumlarını ölçütü göstermeyenler ile açıkça (veya örtük olarak) karşılaştırmaktır (Patton, 2015: 281). Bu bağlamda araştırma için belirlenen ölçütlere uygun olarak Ex-Machine film örneklemini oluşturmaktadır.

Seçilmesinin nedeni teknolojik unsurların daha baskın olarak görülebilmesi ve Marshall Mc Luhanın teknolojik determinizm kuramı ve Michel Foucault’un gözetim toplumu kuramların örnek oluşturan sahneleri barındırmasıdır.

2.4. Araştırmanın Problemi

Teknolojik gelişmeler nasıl sunulmaktadır? Sorusunda ki “nasıl” problemimi oluşturmaktadır. Mc Luhan belirttiği gibi “biz ilk başta aletlerimize şekil veririz ve daha sonra aletlerimiz bize şekil verir” sözü çalışmamın problemini meydana getirmektedir.

Araştırma içeriğinde; “Ex Machina” filmi üzerinden teknoloji, teknolojik determinizmin bağlamsal boyutu gözlemlenmeye çalışılmaktadır. Filmin içerisindeki gözetim toplumu ve özgürlük alanları, teknolojik determinizm ve teknolojik kötümserlik ilişkileri, insanlara aktarılmak istenen mitler sorunsalıyla devam etmektedir. Problemler bağlamında; geleceğe dair teknolojik ilerlemeler ivmesi kazandırırken, filmler ile teknoloji teması kullanılarak “insanların her anını denetim ve kontrolü nasıl gerçekleştirilmektedir?” sorusu oluşturulmaktadır. Buda bazı kavramlar ile karşılaştırmaktadır. Teknoloji, determinizm, gözetim, insan ve geleceğin yeni inşası gibi ifadeler sorgulanmaktadır. Üretilen teknolojik araçlar insan hayatının kolaylığı için görülse de bu gelişim bir yerden sonra insanları şekillendirmeye ve ürettiklerinin tüketicisi olmaya zorlamaktadır.

2.5. Araştırmanın Varsayımları

- ❖ Teknolojik gelişmeler insan ve toplumu değiştirip dönüştürmektedir.
- ❖ Teknolojinin gelişmesi insan ve toplum hayatını kolaylaştırmaktadır.
- ❖ Teknolojik gelişmeler gözetim toplumunu oluşturmaktadır
- ❖ Teknolojik gelişmelere dayalı gözetim özgürlük alanını daraltmaktadır
- ❖ Teknoloji temalı filmlerde sunulan gelecek insan için tehditler oluşturmaktadır.

2.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmanın Kapsamını teknolojik temalı filmler oluşturmaktadır. Ancak evrenin büyüklüğü dolayısıyla bütün filmleri incelemek fizikken mümkün olmadığı için evreni temsil ettiği düşünülen Ex Machina filmi ile sınırlıdır.

2.7. Araştırma Literatürü

Teknoloji temalı filmlerde insan ve gelecek tasviri üzerine belli başlı çalışmalar olsa da, yeni gelişmekte olan bu alan da yapılan her çalışmanın literatüre ayrı bir katkısı olacaktır. Özellikle toplumları evrensel olarak ilgilendiren ve onlara yol göstereceğine inanılan konuların değişkenlik gösterdiği araştırmalara konu olarak yansıyabilmektedir. Yapılan mevcut çalışmalar taraması sonucunda çalışmamız ile aynı konu doğrultusunda önceden yapılmış çalışmalar aşağıda sıralanmıştır.

2015 yılında Göker’in “Yabancı Ve Mekânsal Ayrışma: “District 9” Filminde Heterotopik Mekân Ve İleri Marjinalite” başlıklı makalesinde, araştırması yapılan film Türkçe olarak “Yasak Bölge 9” olarak geçmektedir. Yaşanan dünyadan uzak olmadığı için District 9 filmi bu yönüyle despotiktir. Film gösterge bilimsel çözümleme yöntemi ile analiz edilmiş ve analiz de filmin “öteki” ne ilişkin nasıl bir anlam ürettiği sorusunun cevabı aranmıştır.

Araştırmada yabancı kimliği, marjinalite ve mekânsal ayrışma üzerinde durulmuştur. Wacquant’ın teorisinden hareketle incelenmiştir. Ve şu sonuca ulaşılmıştır; yabancılar hem ekonomik hem kültürel bir yük görülmüş günah keçisi olarak ilan edilmişlerdir.

Boyar'ın (2016) "Sinemada Fütürist Yaklaşım: Minority Report Filminin İncelenmesi" adlı çalışmasında,

Günümüzde hızla yenilenen ve ilerleyen teknolojik aletler toplum tarafından benimsenmekte olup gereksinim haline gelmiştir. Bu durum giderek artmış ve yeni teknolojik aletlere istek daha da artmıştır. Kurgusal teknolojinin, filmlerde yansıtılması günümüzde kullandığımız araçlara dönüşmüştür. Bu araştırmada, ütöpik alet ve araçların kullanılabilirlik ve gerçeklik boyutu, Minority Report (Minority Report, Spielberg, 2002) filmi üzerinden çözümlenmiştir. Fütürist yaklaşımla incelenmiş olup görsel çözümlene tekniğı ile sınıflandırılmıştır.

Sonuç olarak; ütöpik olanı gerçek yaşama entegre edilebilmesi dünya içinde önemli bir aydınlanma olmuştur. Kısacası kurgulanan teknolojinin kurgudan çıkıp gerçek hayatla bağ kurmaktadır

Öztat'ın (2021) "Gerçeklik, İktidar Ve Beden Kavramları Işığında Matrix Filmi" adlı araştırmada; Foucault'nun, Engels'in, Baudrillard'ın ve Marks'ın düşünceleri ışığında, film için yapılmış araştırmalar dâhilinde; beden, iktidar ve gerçeklik kavramları film üzerinden açıklamak amaçlanmıştır. Yöntem olarak yapısal eleştiri terci edilmiştir.

Gerçeklik olgusunu ele alan çalışma hayal ile gerçeğı ilişkilendirmiştir. Baudrillard'ın "gerçeğin çölü" terimi filmin ana temasını oluşturmaktadır. "gerçeğin çölü" gerçek dünya şeklinde tasvir edilmiştir. Matrix filmin kendi gerçeklik olgusunun oluşturulduğu görülmektedir. Matrix tamamen kurgusal değildir. Çünkü; ölen kişi gerçek hayatta da ölmektedir bu açıdan yanlış bir bilinçtir.

Künüçen'nin (2007) "Sinema Ve Televizyonda Teknolojinin Önemi" adlı çalışmada;

Sinema ve televizyon da görüntü çok önemlidir. Bu sebeple sinema ve televizyon teknolojinin varoluşu üzerine kurulmuştur. Sinema ve televizyonun araç gereçlerinin kurgu, çekim gibi süreçlerinin gelişimi teknolojinin gelişimi ile paralel ilerlemektedir. Teknoloji yepyeni anlatım biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Çalışmada teknolojik ilerlemenin "neden" ve "sonuç" kavramlarına teknoloji ile televizyon ve sinema arasındaki bağlara bakmaya çalışmıştır.

Sonuç olarak televizyon ve sinema geline noktada ki başarısını hiç şüphesiz teknolojiye borçludur. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de bu araçlar önemli roller oynayacaktır.

Yengin (2006) tezinde popüler kültür ve fantastik sinema örneğı olan "Yüzüklerin Efendisi Üçlemesinin filmsel anlatı doğrultusunda çözümlemesini yapmıştır. Tezde Yunan mitolojisinden yararlanarak filmsel anlatı çözümlemesi ve masalın biçimbilimini göz önüne alarak çözümlene yöntemlerini sunmaya çalışmıştır.

Kaplan (2012) tezinde, sinema ve ideoloji ilişkisi boyutunda, Ridley Scott'un yönettiğı "Cennetin Krallığı" adlı filmin ideolojik kökenini inceleyerek anlamsal çözümlene yapmıştır. Bu çözümlene de tarihî aşamanın sosyo ekonomik durumu ve kahramanın ideolojik değişimi üzerine yönetmenin aksettirdiğı kameranın ideoloji üretim çerçevesinden yeniden okumasını gerçekleştirmiştir. Filmin incelenmesi sırasında açıklanması gereken "gösterge" ve "göstergebilim" kavramlarını da açıklamıştır. Çalışma sonucunda "Cennetin Krallığı" ve hümanizma bağlantısını, filmin birçok karesinde görmenin olanaklı olduğu soncunu elde etmiştir.

Kaya'nın (2017) Yeni İletişim Teknolojileri Ve İnsan İlişkilerinin Yabancılaşma Bağlamında Analizi: Her (Aşk) Filmi Örneğı makalesinde, yapay zekâya sahip işletim sistemi ile insan arasındaki bağa yoğunlaşan filmin konusu etrafında yabancılaşma kavramının ortaya

çıkmasına sebep olan unsurları belirlemeye çalışmıştır. Makalesinde, varoluşçu izler taşıyan Her Aşk adlı filmi sosyolojik girdi sağlayan bir belge olarak ele almış ve yabancılaşma olgusu çerçevesinde tahlil etmiştir. Bu bağlamda yabancılaşmanın, insanla alakalı olan her durumda gündeme geldiği ve insan için kaçınılmaz olduğu sonucuna varmıştır.

Kırık ve Baştaş-Bakış (2020) çalışmalarında teknolojik unsurları yoğun bir biçimde barındıran web dizilerinin toplumu ne ölçüde etkilediği yönünde inceleme yapmışlardır. Fi isimli web dizisini Marshall McLuhan'ın teknolojik determinizm teorisi çerçevesinde içerik analizi metoduyla incelemişlerdir.

Güneş (2018) çalışmasında insanın doğayla ilişkisini, bu ilişkiyi biçimlendiren düşünsel ve pratik altyapıyı Avatar filmi üzerinden tahlil etmiştir. Bu amaçla insanın doğa şartlarındaki tarihsel şekil değiştirmesini ele almıştır. Çalışmasında filmin mekân kurgusu ile filmde kullanılan temalardaki kültürel ve dinsel etkileri incelemiştir. İnsanların ve Na'vilerin iletişim süreçleri 'iletişime geçme biçimleri', 'iletişimde kullanılan aygıtlar ve 'referans çerçevesi' sınıfları esas alarak değerlendirmede bulunmuştur. Çalışma sonucunda İnsanoğlu çevresiyle iletişimde teknolojinin aracılığına ve belirleyici etkileşime maruz iken, Na'viler dolaysız, aracısız ve derin bir iletişim aşaması gerçekleştirmişlerdir. Esra Güngör Kılıç (2018) alacakaranlık (Twilight, 2008-2012) film serisi dünya ekseninde en fazla izlenen filmlerden birisi olmuştur. Kılıç bu bağlamda tür filmlerin muasır bir yaratım değil, yalnızca belirli fonksiyonlara dayanan kitle kültürü sinemasının bir çıktısı olduğu fikri ile yola çıkmıştır. Çalışmasını Vladimir Propp'un literatüre dâhil ettiği işlevsel çözümleme yöntemi ile analiz etmiş bu varsayımın geçerliliğini sınamıştır. Çözümleme sonucunda 2000'li yıllarda yayınlanan filmlerin 1900'lü yıllarda efsaneleşen masallar ile aynı fonksiyonlara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Soydan (2007) Gönül Yarası Filmi çalışmasında göstergebilim çözümlemesini besleyen iki belli başlı damar; dilbilim ve bağlamında Saussure, yapısalcılık ve bağlamında Propp'tan yola çıkmıştır. Devamında da Saussure ve Propp'tan beslenerek ilk manalı gösterge bilimsel çözümlemeyi kuran Greimas ve onun gösterge bilimsel çözümleme yöntemi olan eyleyensel örnekçe 'sini ele almıştır. Yavuz Turgul'un Gönül Yarası filmini eyleyensel örnekçeye göre çözümlemiştir.

2.8. Yöntem

Teknoloji temalı filmlerde insan ve gelecek tasviri üzerine, literatür taramasından, internet kaynaklarından, uzman açıklamalarından yararlanılarak nicel analizden ziyade anlamlar üzerinden çözümlemeler yapılacaktır. Teknoloji, kitle iletişim araçları, sinema, gözetim ve determinizm kavramı üzerinde durulmakta, kavramların doğuşundan günümüze gelişimi, ve katkıda bulunan isimlerden söz edilmektedir. Filmin okunması sırasında karşılaştığımız "gösterge" ve "göstergebilim" kavramları incelenmiştir. Göstergebilim ve kodları açıklandıktan sonra örnek film olarak incelenmek üzere Ex Machina filmi seçilmiştir.

Bu çalışmada, Marshall McLuhan'ın teknolojik determinizm kuramı ve Michel Foucault'un gözetim toplumu kuramı Ex Machina filmin toplumsal değişime etkileri araştırılmış ve Ex Machina filmi örnek alınarak çalışılmıştır.

Araştırmanın yöntemini, gösterge bilim analizi oluşturmaktadır. Nitel bir araştırma yöntemi olan gösterge bilim analizi yöntemi, nitel araştırma yöntemleri içerisinde en sık başvurulan yöntemlerden birisidir. Bu yöntem, daha çok görsel ve yazılı bilgilerin analiz edilmesine

dayanmaktadır (Özsarı vd. 2016, s. 211-212). Fransız Dilbilimci Roland Barthes'ın düzanlam ve yananlam kavramları doğrultusunda göstergebilimsel analiz yöntemine başvurulmuştur.

Roland Barthes, yayınladığı kitaplar ve sunduğu seminerler ile göstergebilimin daha yalın ve sade bir biçimde çözümlemenin yolunu açmıştır. Göstergebilimin sosyal bilimlerde bir araştırma yöntemi olarak kullanılmasının önünü açmıştır (Rifat, 2013:40-41). Roland Barthes'ın göstergebilim kuramına bir başka ilavesi, anlatıların çözümlemesini tıp, reklam, mimari gibi daha çok diğer alanlara yöneltmesidir(Kocabay, 2008:33).

Roland Barthes sayesinde göstergebilimin çalışma sahası genişlemiştir. Barthes'in göstergebilimsel tutumunun daha iyi bir biçimde anlaşılabilmesi için kod, mit, metonim ve metafor kavramlarının dosdoğru bir biçimde anlaşılması gerekmektedir. Mit, bir medeniyet aracılığıyla etrafındaki gerçeklikleri açıklamak ve bazı görünümeleri oluşturan öyküleri ifade etmektedir (Fiske, 2017:185). Mesela, erkeklere göre çocukları büyütme ve koruma görevini daha iyi yapan kadınlardır görüşü en yaygın olan mitlerdendir. Kod, göstergelerin içinde, hazırlandığı sistemdir, onaylanmış kurallardır (Fiske, 2017:153). Metafor (eğretileme), bir görüşü açıklamak ve ona benzeyen başka öteki görüşü eğreti olarak kullanmasıdır (Guiraud, 2016:146). Örnek verecek olursak, güvercin ile sulh kavramı ile eşleştirilmesi diyebiliriz. Metonimi (düz değişmece), bir kavramın önemini belirtmek amacıyla kendisine ait farklı bir şeyin vurgulanmasıdır (Temizyürek ve Ümrân, 2014:30). Mesela; Beyaz Saray kullanımı yani kurum yerine mekân kullanılması örneğini verebiliriz.

Roland Barthes'e göre yan anlam(connotation) ve düzanlam (dénotation) olmak üzere iki esas kavramdan oluşmaktadır (Geray, 2014:167). Yan anlam görsel ve metin içinde gizli olan ve bireylerin açıklamalarıyla meydana gelen anlamı ifade etmektedir. metaforik anlamlar yan anlam içerisinde bulunmaktadır. Düzanlam, Saussure'nin ifade ettiği gösteren gibi tüm bireylerin kabul gördüğü evrensel anlamı içermektedir (Barthes, 2017:93). Mesela, bir Asker üniforması düz anlam boyutunda bir kıyafet biçimi olarak yorumlanmaktadır. Esasen, üniformadaki kullanım amacı düz anlamı oluşturmaktadır. Üniformanın üzerinde bulunan yıldızlar yan anlam kapsamında ele alındığında rütbe göstergeleri olarak "hiyerarşi", "otorite" gibi farklı anlamları oluşturabilmektedir. (Barthes, 2016a:86). Yan anlam, göstergelerin kültür içerisinde anlamlandırılmasıdır. Yan anlam seçilen öğeleri anlamlandırarak bir bütün oluşturmak için kullanılmaktadır. Yan anlamın çok renklidir, tek çizgisi yoktur(Barthes, 2015b:128). Görsel veya metin içerisinde yer alan kodların yorumlanması kültürden kültüre göre değişiklik göstermektedir(Barthes, 2016b:17). Anlatılmak istenenler göstergeler yoluyla kodlanır. Kodlanan göstergeler ise kültürden kültüre farklı bir şekilde açıklanabilir. (Barthes, 2015a:46).

2.9. Veri Toplama ve Veri Analizi

Bu çalışmanın örneklemini Ex Machina sinema filmi oluşturmaktadır. Bir buçuk saat süren filmin tümü izlenmiştir. Filmin seçilme sebebi konumuz teknolojisini en üst basamaktan izleyiciye vermesidir. Araştırmada Ex Machina filmi örneklemini teknolojik determinizm kuramı ve Michel Foucault'un gözetim toplumu kuramı etrafında gösterge bilim yöntemi ile incelenerek literatürde olan veri toplama araçları taranmış lakin çalışma nicel bir çalışma olmadığı için eşleşen bir veri aracı çıkmamıştır.

Bu durum, sosyal bilimlerde görülen problemlerden bir tanesidir. Bu sebeple araştırmamıza yakın olan veri toplama araçlarından gözlem metoduyla araştırma yapılmıştır. Veri toplama aracı

nitel bir çalışma olduğu için literatürde önceden var olan teknolojik determinizm, teknoloji ve sinema, gözetim kuramı konularındaki çalışmalar incelenerek, filmlerde kullanılan örnekler çözümlemeler kanalıyla analiz edilmiştir.

3. TEKNOLOJİK DETERMİNİZM

Teknolojik determinizm kavramı ilk önce 1920’lerde teknolojinin, insan ve toplumların dönüşüm ve değişimi belirlediğini savunan Thorstein Veblen adlı Amerikalı bir araştırmacı tarafından kullanılmıştır. Determinizm en yalın manası, bir olayın belirlenmesi için gerekli koşulların sağlanması şeklindedir. Felsefi anlamı ise, evrendeki olayların, özellikle beşeri hareketlerin önceki hadiseler ve sonraki hadiseleri saptamak üzere birbiri ile ilişkili olması demektir. Bu belirlemede ki amaç; dünya üzerindeki olayların bir sebebi olduğu gibi bu sebebin meydana gelince sonucunun da meydana gelmesinin zorunlu olması fikridir (Uludağ, 1993, s. 257). Bu fikre göre; belirlenen ölçüler, ahlaki kararlar, hadiselerin en başından belirlenmiş olan kurallar bütünüdür. Hür irade söz konusu değildir. Belirlenen kararlar esasında ideoloji kanunların sonucudur. Bireylerin hür iradesi sebepler sonucunda oluşmaktadır ve bireylerin fikri ve etkisi yoktur. Sebep sonuç ilişkisi vardır. Bu yüzden sebep-sonuç ilişkisi determinizmin ana fikrini oluşturmaktadır. (Kırık & Bakış, 2020, s.1824).

Temelde sebep-sonuç bağlamında açıklanan determinizm, birçok branş ile ilişkilendiren bir kavramdır. Teknolojik determinizm terimi de bu kavramlardan bir tanesidir. İletişimcilere göre, teknolojik determinizme yön veren olarak Marshall McLuhan görülmektedir. İletişim dalında birçok önemli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalardan biri de araştırma konumuz olan teknolojik determinizm kavramıdır. McLuhan’a göre bu terim, insanlara yön vermekte ve şekillendirmektedir. Şimdiki hayatımızda önemli ölçüde gelişen iletişim teknolojisi kültürün taşıyıcısıdır. Böylelikle iletişim teknolojisinin gelişmesi ve dönüşmesi ile kültürde paralel olarak bu durumdan etkilenerek değişmektedir. Bu sebeple yaşantılar dönüşüm ve değişime uğramaktadır(Kırık & Bakış, 2020, s.1824). Marshall McLuhan bu kavramı şöyle anlatmaktadır. “Biz ilk başta aletlerimize şekil veririz ve daha sonra aletlerimiz bize şekil verir”. Teknolojik determinizm kavramı, bugün ve daha öncesinin neler olduğunu ifade etmektedir. Marshall McLuhan’a göre bu terim gelecek ile ilgili bir tahminde bulunamaz. Bu sebeple bu kuramın test edilmesi mümkün değildir. Teknolojik determinizm kavramında mühim olan içerik değil araçtır. (Altay, 2005, s. 21-22).

Toplum ve teknoloji ile kurulan ilişkinin, teknolojinin toplumu belirleyiciliğiyle ilgili olarak McLuhan ve Powers’ın Global Köy isimli çalışmalarında, bu konu hakkında ayrıntılı bilgiler yer verilmiştir. Bu bilgilere göre teknoloji bireylerin duyularından herhangi bir tanesini ön plana çıkartmaya zorladığında öteki duyuları zayıflatır ve ortan kaldırmaktadır. Bu süreç bireylerin kendi uzantılarına, ilahi bir biçimde tapınma yönelimini bir kez daha beraberinde getirir. Daha da ileri gidildiğinde, insan kendi üretmiş olduğu makinanın yarattığı haline gelir. McLuhan’a göre teknoloji sadece insanların kullandığı icatlar olmaktan çıkıp insanları baştan icat eden araçlardır. Bu öngörü teknolojik determinizmdir(Güven, 2008, s. 72). Teknolojik determinizm, ekonomik kalkınmayı, teknolojik gelişmeyi ve kültürel dönüşümü sağladığı görüşü üzerine kuruludur(Atabek, 2001, s. 24).

McLuhan, insanlar şahsi fikir ve uzuvlarının devamı olarak icatlar üretmektedir. Örneğin, tarımda kullanılan, toprağı kazmaya yarayan çapa veya kürek, insan ayağının ve elinin bir uzantısıdır. Teleskop, dürbün ve Mikroskop gibi araçlar gözün bir uzantısıdır. Bu durumda her yeni buluş yeni teknoloji, eskisini yok etmekte veya geliştirmektedir (Altay, 2005, s. 19). Teknolojik determinizmin fikir babası olan McLuhan’dan sonra da bu konu oldukça tartışılmıştır.

Bu durumda bu görüşe göre olumlayıcı (iyimser) ve negatif (kötümser) olarak iki kavram üzerinden bakılmaktadır. İyimser teknolojiye, teknolojiyi bir hayal gibi görmekte ve hayatı kolaylaştırdığını, pozitif etkilediğini savunmaktadırlar. Kötümser teknoloji ise, teknolojiyi baskıcı ve kabus olarak görmektedirler. Bu görüş teknolojinin zararlı yönleri üzerinde durmaktadır. Lakin her iki bakış açısında da teknolojinin belirleyiciliği üzerinde durulmaktadır. Yani bir özne görevi görmektedir. Gehlen, O. . Heidegger, A. Spengler, J. Ellul ve McLuhan bu kuramları savunmaktadırlar(Çakır, 2017, s. 2).

Teknolojik determinizm de önemli olan içerik değil, aracın kendisi olduğunu savunmaktadır. İnsanın uzantısı araçtır. Bu uzantı akla gelen bütün fikir ve hayalleri kapsamaktadır. Söylenenler, elbise, ev, para, basın, araba, uçak, telefon, sinema, fotoğraf ve radyo gibi mevzularda bir şekilde bunlarla ilişki içerisinde. Teknolojik determinizm de teknoloji, yalnız başına manalı bir kavram değildir. Teknolojik determinizm, biçim, yazılım, akıl ve mantık çerçevesinde şekillendiği yapıtlar olduğundan, içerikleri toplumsal zarar ve yararlar da bireylerin hedeflerine göre değişmektedir.

Bu hedeflerin etkileri olumlu yani pozitif olarak gündeme geldiğinde teknolojik iyimserlikten, tam tersi durum olduğunda negatif olarak gündeme gelindiğinde ise teknolojik kötümserlikten bahsedilmektedir. Bu durumlarda teknolojik kötümserlik ve teknolojik iyimserlik esasen teknolojik belirlenimciliğin (determinizm) normatif boyutlarındandır. (Fuchs'dan aktır. Çelik, 2009 :69). Fuchs'a göre teknolojik belirlenimcilik (determinizm), teknolojinin toplumlar üzerindeki rolünü abartmaktadır. Teknolojik belirlenimcilik(determinizm), teknolojinin toplumun içerisinde olduğu gerçeğini, toplumun yaşadığı dönem ve huzursuzluklarda hükümet ilişkilerinin yerine teknolojiye başkaldırmayı kabul etmemektedir. (Fuchs'dan aktır. Çelik, 2009 :70). Teknolojik determinizm teknolojinin geliştiğini ve bunun toplum yapısını değiştirdiğini savunmaktadır. Hayatımızın her alanında bu değişimin olduğuna inanmaktadır. Mesela eğitimin, alışverişin, siyasetin işleyişi ve daha birçok alanda teknolojinin toplumu dönüştürdüğünü savını savunmaktadır.

3.1. Teknolojik İyimserlik

Teknolojik iyimserlik, kendi iç enerjisi olan ve kendine has ilerleme izleyen bir olgudur. En sade biçimiyle teknolojik iyimserlik, kendi sistemi olan ve kendini gözetleyen bir kavramdır. Bu fikir, “teknolojiyi” doğal, “teknolojik değişmeyi” de doğal süreç olarak kabul görmektedir. Bu fikre karşı müdahale edilmediği taktir de teknoloji toplumsal refaha ulaştıracaktır. Teknolojik iyimserliğin en üst kademesi “teknoloji hayranlığı (technophilia)” şeklinde tanımlamak mümkündür. . (Odabaşı, 2004:21). Şayet bu büyümeye müdahale gerçekleşmezse teknoloji bireyleri daha huzurlu ve mutlu geleceğe doğru götürecektir fikri hâkimdir. Teknolojiye hayranlık hisseden bireyler, teknolojiye çok bağımlı ve son derece istekli olup, yeni çıkan teknolojileri almak için adeta yarış içerisinde.

Mesela; yeni çıkan bütün teknolojinin iyi olduğunu toplumu olumlu etkilediğine inanmaktadır. Mutlu olmak için teknolojiden yararlanılmasının yeterli olduğuna, yeni ve pahalı teknolojinin en iyisi olduğuna inanmaktadır. Bu düşünce yapısı teknolojinin her şeye iyi geleceğini savunmaktadır. Öncesinde müzik kanallarının olması, günümüzde buna gerek kalmadan daha özgürce kullanılabilecek müzik uygulamalarının olduğuna inanmaktadır.

3.2. Teknolojik Kötümserlik

Teknolojik kötümserlik; bu kavrama göre hâkim güçlerin elinde doğayı ve insanı gözetleme gücüne sahip olma fikri hâkimdir. Bu hâkim görüşün toplumu zamanla daha da sömüreceği, gözetlemeye devam edeceği ve ele geçireceği görüşü egemendir. Ayrıca bu fikre göre teknoloji bireyleri sürekli sığ bilgilere, tüketime, tembelliğe, üşengeçliğe ve bir şekil bağımlılığa sürüklemektedir. Teknolojik kötümserliğin en üst basamağı, “teknoloji korkusu (technophobia)” olarak ifade edilir. (Odabaşı, 2004:21).

Mesela; bilgisayar üzerinden faturanın kaydedilmesine güvenmeyip kâğıt olarak biriktirilmesi, teknolojinin her türlüüne karşı durmayı savunan düşünce yapısıdır. Teknolojinin insanlara iyi gelmediğini her alanda zarar verdiğini savunmaktadır. İnsan işçi sayısını azalttığını, daha hızlı üretimin olduğunu, her şeyden daha kolay vazgeçildiğini savunmaktadır. Bir nevi çıkan her yeni teknolojinin kendinden bir önceki sürümünü yok ettiğine inanmaktadır.

4. GÖZETİM TOPLUMU KURAMI

Gözetim kavramı yalnızca bugünümüze has bir olgu değildir. İnsanlığın ilk başından, iletişim kurulmaya başlandığı zamandan itibaren mevcut olan bu kavram, önemli bir basamağın tam olarak kendisidir. 1980’li zamanlar, teknik koşullar ve değişen beşeriyle beraber bir yandan gözetim hedefli bilgisayarların kullanılmaya başlandığı, diğer taraftan da gözetimin tüketim aracı haline geldiği dönemin başlangıcını belirtmektedir (Dolgun, 2008: 37). Günümüzde, gözetim teknolojileri, gündelik yaşamlarımızın bir parçasıdır. Doğumdan itibaren hastanelerde başlayan doğum kayıtları, vergi dairelerinin, nüfus müdürlüklerinin, sosyal güvenlik kuruluşlarının, belediyenin, otellerin, alışveriş merkezlerinin ve daha birçok kurum ve kuruluşların kişisel belgelerle kayıt altına alınmaktadır. (Mutlu, 2019).

Hayatımızın her alanında kayıt altına alınmamız, gözetim altında olmaya tabi tutulmaktadır. İzleme faaliyetleri internet sayesinde daha kolay metotlarla sağlanmaktadır. Elektronik postaların okunması, web sitelerinin izlenmesi, akıllı kartlar ile ekonomik işlemlerin kontrol altına alınması, şehir ve yoğun alanların kameralarla donatılması, akıllı cihazların dinleniyor olması ve teknolojilerle yapay zekâ sistemlerinin meydana getirdiği yöntemlerle hükümetin gözetim ve denetim gücünü kullanılmasına izin vermektir (Dolgun, 2008: 14).

Foucault’ya göre gözetim; disiplinler ve modern toplumdur. Bu toplumlarda iktidar stratejileri ve teknikleri her daim vardır. Bunlar; fabrikalar, ordular, hapishaneler içerisinde kullanılış olsalar bile zamanla gözetim sosyal yaşamında içerisine nüfuz etmiştir. Foucault, günümüz toplumunda gözetim kavramını anlatmak için, Bentham’ın “Panopticon” hapishanesi modeli üzerinden somutlama üzerinden anlatmıştır. Bentham’ın Panopticon’u gözetim düzeninin temel yapısını göstermektedir. (Foucault, 2000: 245). Foucault’ya göre; görünür olmak iyi bir tuzaktır, ne kadar fazla görünür olursak kontrolümüzde o kadar sıradanlaşmıştır. Panopticon’da suçlu, görülmede ama onlar görememektedir.

Panopticon’un en önemli etkisi şudur; suçlunun da gözetmen kontrol sistemini oluşturan bilinçli bir görünülebilirlik durumu oluşturarak düzeni sağlamak ve kontrolü elinde tutarak düzensizliği önlemektir. Panoptikon, modeli, tımar edilesi gerekenleri kontrol altında tutmaya, suçlunun düzensizliğe sebep olmamaya, okulları mecburi istekli hale getirilen çocukların barınağı haline getirmeye gerek kalmadan idareyi ve hükmü sağlamaya yönelik “Büyük Kapatılmanın” göstergesidir. Kocaman kilitlere ve demir parmaklıklara gerek kalmadan mutlak otorite sağlanabilmektedir (Foucault, 2000: 265).

Panoptikon teriminin çıktığı, Yunan mitolojisine dayanmaktadır. Kavramın Argus Panoptes isimli bazen tüm vücudu gözlerle kaplı, bazen dört gözlü olarak tanımlanan aynı anda birden çok şeyi görebilen bir yaratılıştan ilham alınarak düzenlendiğine inanılır. Panoptes’in en önemli özelliği ise görülmeden, görebilir olmasıdır (Kaygısız, 2017: 2078).

Jeremy Bentham (2008:13), oluşturulan bu yapının hapis, nezaret altında tutma, zorla çalıştırma, tecrit, eğitim gibi farklı niyetlerle de kullanılabilceğini ve çeşitli mekânlara uyarlanabileceğini belirtmiştir. Etkin bir gözetleme yapılabilmesi “görünmeden gözetleme” ilkesinin kullanılmasına bağlı olmaktadır (Bentham, 2008:23). Görünmeden gözetlemek, gözetleyicinin ana işlevini meydana çıkartmaktadır (Baştürk, 2016: 24). Mekân içerisindeki sürekli gözetlenme duygusu, mahkûmlar üzerinde tedirginlik ve baskı oluşturup, öz denetimlerini en üst seviyeye ulaştırarak davranışlarını şekillendirmektedir.

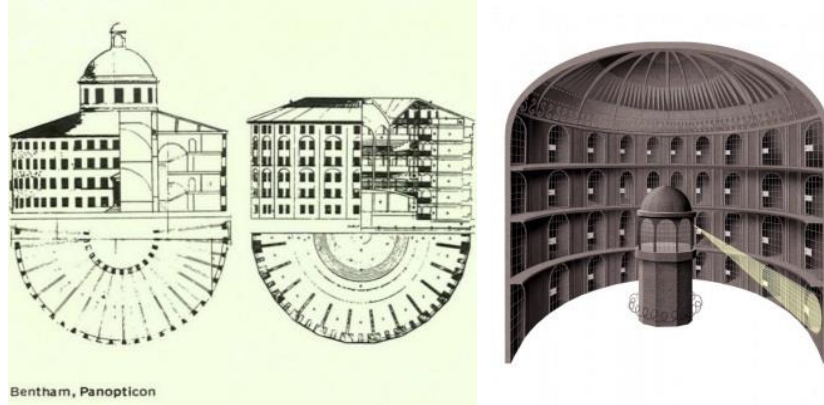

Foto 1. Panoptikon'un Mimari Tasarımı Kaynak: <https://www.medyacuvali.com>

Yukarıdaki fotoğrafta görüldüğü gibi klasik panoptik mimari helezonlu bir binada gerçekleştirilmektedir. Yuvarlak ve kubbeli binanın çevresi iki pencereli hücelere bölünmüştür. Biri dışarıdan açılarak ışığın geçmesine izin verirken, diğeri ise avluya doğru açılan başka bir penceredir. Merkezde yani avlu kısmında, etrafındaki periferik hücelere doğru açılan pencereleri olan bir kule vardır. Kulede, birbirinden ayrılmış ve bireyselleştirilmiş hüceleri gözetlemekle görevli bir kişi vardır. Her hücre kuleden sürekli olarak görünmekte ve kule hücrelerden görünürken, mahkûmlar aslında belirli bir zamanda gerçekten gözetlenip gözetlenmediklerini asla bilemezler (Hamann, 2020: 69; Safaei, 2020; Foucault, 2012: 86).

Bu şekilde gözetleyicinin gözetlenenler üzerinde daha kolay tahakküm oluşturması ve bu hâkimiyet gücünü devam ettirmesi mümkün olabilmektedir. Panoptikonda her şey gözetim halindedir ve mahremiyete yer yoktur. Gözetimle birlikte disiplin sağlanmakta ve mahkûmların davranışları tek bir kalıba içerisine alınmaktadır. Mahkûmlar ne zaman olduğunu bilmese de, izlendiklerini bilmekte ve davranışları sadece izlenme tehdidi ile kontrol edilmektedir. Bentham, panoptikonu "bir üst aklın, gücü elde etmesinin yeni bir modeli" olarak ifade etmiştir. Aslında panoptikon, hapishanenin de ötesinde, bir gözetim mekanizmasıdır. Foucault bu mimari yapıyı modern gözetleme toplumunun bir metaforu olarak kullanmıştır. Bentham'ın panoptikon planı asimetrik gözetim felsefesine dayanmaktadır. Asimetrik gözetim, kişinin ne zaman gözetlendiğini bilmemesi üzerine kuruludur (Aydin, 2020).

Foucault, bu sistematik düzenin modern dönemde iktidarın otomatik işleyişini sağlayan bir denetim mekanizması olduğunu savunmaktadır. Böylece iktidarlar, bireyleri ve onların bedenlerini kontrol altında tutarak disipline etmektedir. Panoptikon, iktidarın işleyişini ve sürekliliğini sağlamak için mahkûmlar üzerinde bilinçli ve sürekli bir görülebilirlik halini oluşturmaktadır. Panoptikonun etkisi de buradan kaynaklanmaktadır. Mahkûmların iletişimin öznesi olamadığını belirten Foucault'ya göre görünürlük bir tuzaktır (Foucault, 1992: 251-252). Bu tarz uygulamalarla demokratik özgürlüklerin kısıtlanması, gözetim mekanizmalarının gücünü daha çok arttırarak yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bunu eğlence ve sosyallik maskesi altında yapan bir mecra olarak sosyal medya, geçmişte var olan gözetim pratiklerinin farklı bir noktaya gelmesine neden olmuştur.

5. TEKNOLOJİ VE SİNEMA İLİŞKİSİ

5.1. Sinemaya Genel Bir Bakış ve Sinema Kavramı

Sinema Fransızcadan dilimize cinema kelimesinden geçmiştir. Türkçe’de “hareketli görüntü kaydı” anlamına gelmektedir. (<https://turkcenedemek.com/kelime/sinema/>) . Bir sinema filmi, şimdilerde ekonomi ve ticari ilişkiler etrafında üretilmektedir. Hazırlanmış film yapıtının ışıkçı, mekân, ses, kameraman gibi birçok insanın çabası vardır. Bu sebeple türü ne olursa olsun sunulmaya hazır filmin, öncesinde bir ekip işçinin toplanıp ürettiği ekonomik bir ürün olduğu şeklinde tanımlamakta mümkündür. (İpek, 2017: 74).

Sinemanın buluşu 1895’de Lumiere kardeşlerin çektikleri kısa filmler ile başlamaktadır. İlk zamanlarda yapılma nedeni var olan gerçeği olduğu gibi aktarmaktır. Zamanla bu düşünceden çıkılarak hayallerin en üst sınırına kadar soyut olan ürünleri de varmış gibi göstererek izleyicilerin beğenisine sunulmuştur. İlk sinema filmi sessiz olarak kısa şekilde sunulmuş buna rağmen çok ilgi görmüştür. Ses teknolojisinden yararlanılamamıştır. Zamanla hem görüntü kalitesi hem ses olsun bütün teknolojik gelişmelerden faydalanılarak en iyisine ulaşılmaya çalışılmıştır. Kurgusal filmlerin öncüsü Georges Melies gösterilmektedir. Bunun sebebi ise zamanın zorlu koşullarına rağmen bütün teorik süreci yalnız kendisinin üstlenmesidir. Bu bağlamda hayali kurgulanan filmlerinde yolunu açmıştır. (Orkan, 2019).

Kitle iletişim araçlarının bir ayağını da sinema oluşturmaktadır. Sinema izleyicisinin dikkatini merakını zinde tutmaya çalışarak kendi gerçeğini benimsetmektedir. Bunu da teknolojinin gelişmesiyle filmlerde kurgu, montaj ve efektler gibi birçok olanaklardan faydalanarak yapmaktadır. Hayal ürünü filmlerde kullanılan teknoloji sayesinde izlerken gerçek algısı oluşturmaktadır.

5.2. Sinemada Teknolojinin Temsili

Sinema sanatının oluşumundan beri yapısı dolayısıyla bilimsel ve teknolojik keşiflerle yakından bağlantılıdır. Teknolojik ilerleme ve buluşların sayesinde, beyaz siyah sinemadan renkli sinemaya, sessiz sinemadan sesli sinemaya geçişin göstergesidir. Bu faydalı ilerlemeler ve buluşlar sinemacıları tasarım çerçevesinde ve anlatım dilinde yeni arayışlara yönlendirerek sinema sanatının ve bilimin ilerlemesine olanak sağlamıştır.(Ormanlı, 2010: 96).

Günümüzde sinema ve teknoloji birbirinden ayrılmaz ikiliye dönüşmüştür. Kurgusal filmlerin daha gerçekçi gösterilmesinde fayda sağlaması ve küçük alanlarda çekilen filmlerin daha büyük alanlarda çekiliyormuş gibi gösterilmesi de teknolojinin ilerlemesine bağlıdır. Belirli zaman dilimlerinde çok yüksek meblağlar ile yapılan filmler izleyicilere sunulmaktadır. Bu denli teknolojinin sinema sanatında kullanılması teknolojinin temsili göstermektedir. Literatür de sinema da teknoloji temsiline rastlanılmasa da çok önemli bir durum olduğu aşikârdır. Mesela; yeni bir teknolojik icadın tanıtımı filme konu olarak sunulmasından sonra insanların kullanımına da sunulmaktadır.

Teknolojik araç ve gereçler televizyon ve sinemanın fiziki üretiminin meydana gelmesinde önemli bir rol oynar. Teknolojinin daha da ilerlemesiyle sadece fiziki yapıyı değil içerik ve biçiminde de etkin rol oynamaktadır. Mesela; film çeken kamera elektronik ekipman görüntüyü

sağlarken, video band kamera ile oluşturulan görüntünün saklamasını, video göstericiler videobant üzerindeki görüntünün izlenebilmesini olanak sağlamaktadır. (Künüçen, 2007:226).

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde Ex Machina filmi Roland Barthes'ın düzanlam ve yan anlam boyutunda göstergebilimsel analiz metoduna bağı tutularak çözümlenmiştir.

6.1. Ex Machina (2015) Film Çözümlemesi

Yönetmen; Alex Garland

Oyuncular;

- a. Domhnall Gleeson - Caleb Smith
- b. Alicia Vikander – Ava
- c. Oscar Isaac - Nathan Bateman
- d. Sonoya Mizuno - Kyoko
- e. Symara A. Templeman - Jasmine
- f. Elina Alminas - Amber

Konusu;

Film, teknolojik gelişmelerin babası konumundaki Nathan tarafından, Ava isimli yapay zekânın üretilmesi ile başlamaktadır.. Kadın görünümlü bir robot inşa etmiştir. Nathan şirketinde çalışan Caleb bir çekiliş kazanması sonucunda patronun yaşadığı yere bir haftalığına gitmeye hak kazanmıştır. Caleb bu sayede Nathan çalışma alanını da dâhil olmuştur. Nathan çalışmalarını yaptığı ve yaşadığı yer bir doğanın içerisinde, ulaşımın sadece bir helikopter ile sağlandığı gizli ve ıssız bir bölgededir. Nathan'ın üretmiş olduğu yapay zekâ Ava ile tanışan Caleb yapılacak olan Turing testinin bir parçası olduğunu anlamış ve bu duruma oldukça sevinmiştir.

Caleb, Ava'yla Turing testlerine başlar ortada camdan duvar ile temas etmeleri engellenen Caleb ve Ava görüşmeye başlarlar. Bu görüşmeler her anının Nathan tarafından, güvenlik kameraları aracılığı ile izlenmektedir, lakin görüşmeler sırasında bazen meydana gelen elektrik kesintisi kameraları devre dışı bırakmaktadır. Bu sıralarda Ava Caleb'e Nathan kötü biri olduğunu ona güvenmesini ve oradan gitmeleri gerektiğini belirtir. Ava'dan hoşlanan Caleb, son görüşmelerinde Nathan dan gizlice aldığı anahtar ile tüm tesisin güvenlik kodlarının değiştirdiğini elektrikler kesildiğinde Ava'nın kendi odasından dışarı çıkabileceğini belirtir. Zaten elektrik kesintilerini meydana getiren Ava'dır. Nathan yardımcısı kyoko ile Nathani öldürür. Kyoko Nathan yardımcısıdır oda Ava gibi robottur. Caleb'i de odaya hapseder ve insan elbiseleri giyerek binadan kaçarlar.

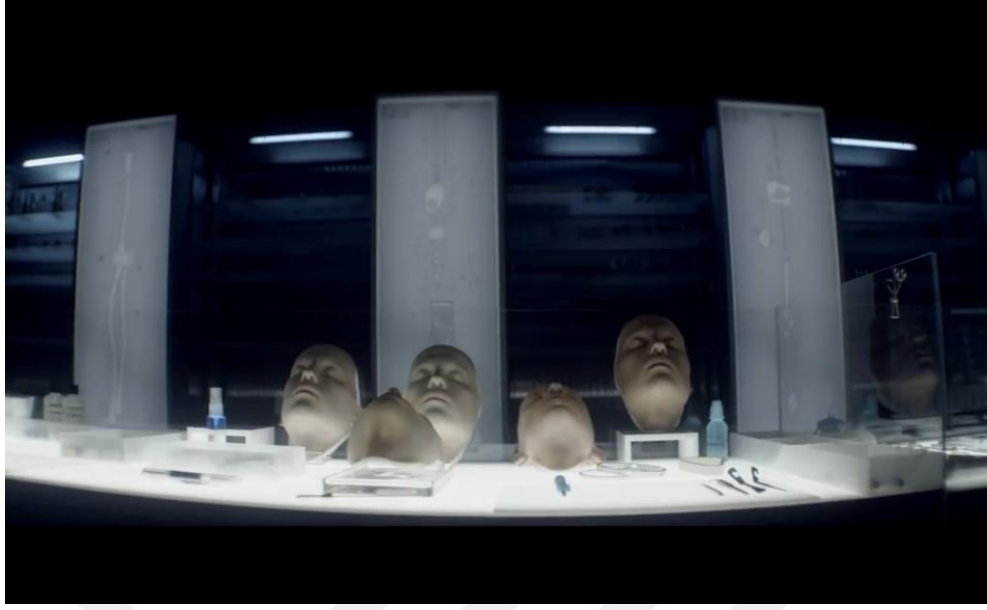

Foto 2. Yapay Zekâ

Bu fotoğrafta Barthes'ın düzanlam boyutunda değeriendirildiğinde, filmde uzun masa üzerine insan yüz silüetleri görünmektedir. Yan anlam olarak ise bu insan silüetlerinin aslında oluşturulmuş yapay zekâ robotlarının yüzü olduğunu görmekteyiz. McLuhan teknolojik determinizm kuramında da bahsettiği üzere “Biz ilk başta aletlerimize şekil veririz ve daha sonra aletlerimiz bize şekil verir” sözü istinadıyla teknolojik determinizm insanları şekillendirmektedir. Burada Nathan Calep’e şöyle demektedir; insanlar arama motorlarının kendilerine hizmet vermek için yapıldığını düşünürler fakat yanılırlar asıl amaç ne düşündükleridir ve bu arama motorlarına sadece ne düşündüklerini aratmakla kalmayıp kimliklerini de paylaşırlar benim gibi kod yazılımcıları da yapay zekâ üretirken bu kimliklerden ve arama motorundan faydalanmaktadır. Buda bize teknolojik kötümserliği apaçık göstermektedir. Toplumsal olarak insana tehdit ve zarar oluşturmaktadır.

Foto 3. Gözetim alanı

Bu görselde düzanlam olarak dev ekranlarda kameraların görüntülerini görmekteyiz. Yan anlam olarak gözetim toplumu kuramını kapsamaktadır. Foucault savunduğu gözetim toplumu bu görselde açıkça görülmektedir. Film de üretilen yapay zekâ Ava'nın her anı izlenmekte ve kontrol altında tutulmaktadır. Yapay zekâ Ava bunu bilmektedir ve elektrik kesintileri meydana getirip kısa süre de olsa gözetim altında olmaktan bir müddet kurtulmaktadır.

Foto 4. Turing Testi

Film içerisindeki Calep yapay zekâ Ava'nın Turing testinin yapılması için bu üsse gönderilmiştir. Bu teste göre ne kadar insan gibi düşündüğünü konuştuğunu hareketleriyle kanıtlamasıdır. Buna göre bu yapay zekânın sadece filmlerde değil ilerleyen zamanlarda hayatımızın her alanında görmemiz mümkün olacaktır. Teknolojik kötümserlik olgusuna göre yapay zekâ bir robotun insan gibi davranarak dışiliğini ön plana çıkarmaya ve karşısındaki erkeği etkilemeye çalışmaktadır. Bu durum gelecek yaşantımız için tehdit oluşturmaktadır. Düzanlam bakılacak olursak iki insan muhabbeti görülmektedir. Yananlam olarak ise aslında konuşanlardan bir tanesinin robot olduğudur.

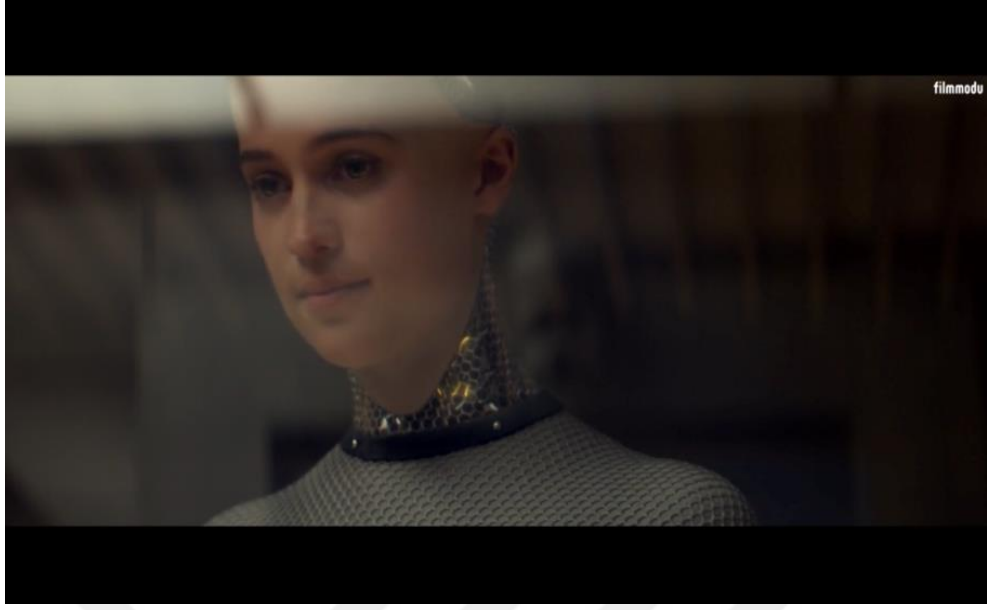

Foto 5. Yapay Zekâ

İnsan gibi dinlenme ihtiyacı duyan bu yapay zekânın filmde duygusallığı da yansıtılmaktadır. İnsan gibi düşünen duyguları olan bir varlığın aslında ne kadar da tehlikeli olduğunu filmin devamında görülmektedir. Düzenli boyutuda gözleri dolan ve üzülen bir robotun olmasıdır. Yananlam bakacak olursak görünenin o kadar masum olmadığı ve teknolojik üretimlerin insan yaşamlarını tehdit eden birer insan düşmanı yaratıklar haline gelmesidir. Teknolojik kötümserliğin içersinde bahsedilen teknolojik korku bu boyutun göstergesidir.

Foto 6. İzlenme Kulesi

Bu görselde Foucault' Panopticon modelinin daha gelişmiş teknolojik boyutu görülmektedir. Binanın kameralarla izlenmesi, gözetimin hayatımızda her anına nüfus etmiştir. Yapay zekânın Turing teste tabi tutulması filmin ilerleyen sahnelerinde de insan duygu ve

davranışlarının onlarda meydana geldiği görülmektedir. Yapay zekâ gözetlendiğinin bilincinde olup sistemi etkisiz hale getirmenin yolunu da bulmuştur. “Görünürlük bir tuzaktır. Hücre içinde olanlar yan hücrede kimin ne yaptığını görememektedir. Buradaki gözetimin esası görünür olma, ama görememektir. Görünmezlik düzenin güvencesidir. Bu sayede nerede gözetim yapılıyorsa orada kuralların dışında hareket edilmeyecektir.” (Çatalbaş kaya, 2017: 29).

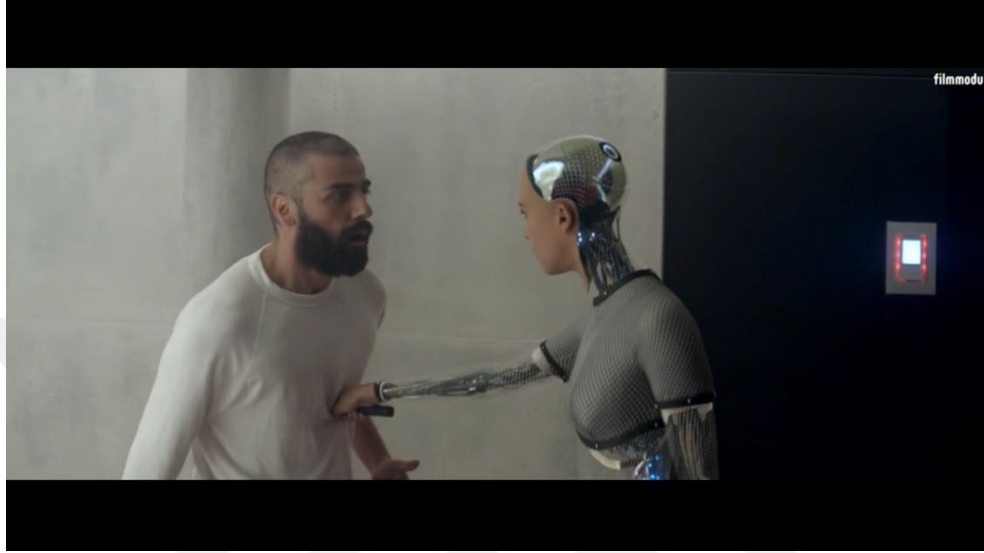

Foto 7. Yapay Zekâ Ava'nın Özgürlüğü

Bu görselde düzanlam olarak robot ve insan görülmektedir. Robot insan kalbine bıçak saplamıştır. McLuhan teknolojik kötümserlik, kuramında bahsettiği gibi tüketime, tembelliğe, üşengeçliğe ve bir şekil bağımlılığa sürüklemektedir. İnsan işlevinin önüne geçerek duygusal boyuta da ulaşan robot yapay zekâ burada bize aslında insan neslinin tehlikede olduğunu göstermektedir. Üretilen teknolojik araçların devre dışı veya istemsiz kontrolsüz olarak davranabileceğinin altını çizebiliriz.

7. SONUÇLAR

Teknolojinin hızla gelişip ilerlemesi toplumsal olarak izlenme ve gözetlenme araçlarının yaşamımızın her alanında varlığını kabul ettirmiştir. Bu gözlem ve izlenme artık soyut halde devam etmektedir. İktidar güçlerinin kontrol adı altında gözlemlerini kullanmaktadırlar. Bu gözetlenme ve teknolojik determinizm aynı zamanda özgürlük alanını daraltmakta bu durumda teknolojik kötümserlik ön plana çıkarmaktadır. Değişen dünya düzeninde büyük risklerde taşımaktadır. Gündelik sosyal hayatımızın her alanında yer alan kameralar özgürlük alanını kısıtlarken beryandan da toplumsal düzeni de sağlamaktadır.

Şimdiki toplumuz, gözetimi apaçık hapishanelerde yaşamaktadır. Akıllı telefonlar, bilgisayarlar, televizyon ekranlarında teknolojik çağı yaşamaktadırlar. Bu durumdan insanlar artık rahatsız olmamakta kendi istekleriyle katılmaktadırlar. Bu düzen giderek herkesin birbirini sürekli kontrol altında tutmaya çalıştığı ve gözlemlediği bir yöne doğru ilerlemektedir. Bu da insan ve toplumu değiştirip dönüştürmekte olduğunun delilidir.

Kameralar hayatımızı ne kadar kolaylaştırmış olsa da teknolojik gücü elinde bulunduranların kötümser kullanımı devam edecektir. Güvenlik düzeni sağlamak amacıyla gözetimin sağlandığı gerçeğini değiştiremezsek bile bu durum sürekli gözetim altında olduğumuz gerçeğini değiştirmez. Ex Machina filminde ve gerçek hayatta da görüldüğü gibi teknolojik gelişmeler araçlar her tarafı sarmış durumdadır. McLuhan sözü durumu özetlemektedir; “Biz ilk başta aletlerimize şekil veririz ve daha sonra aletlerimiz bize şekil verir”. Bugün insan eliyle üretilen alet ve araçların insan yaşamına şekil vermektedir.

Teknolojik gelişmeler insan ve toplumu değiştirip dönüştürmektedir. Varsayımı irdelediğimizde yapılan film incelemesinde Nathan’ın evinin her yerinde kamera olması ve yapay zekâ Ava’nın her anının gözetim altında tutulması günümüzde de toplumun kamera sistemleri, akıllı telefonlar ile sürekli denetim altında tutulması insan ve toplumun değiştirdiği varsayımımızın doğrulandığı görülmektedir.

Teknolojinin gelişmesi insan ve toplum hayatını kolaylaştırmaktadır. Varsayımımızı incelediğimizde filmde yapılan çözümlemelerde varsayımımızın doğrulandığını film içerisindeki Natha’nın kendisine yardımcı olarak ürettiği kyoko her işinde yardımcı olmaktadır. Bu durum günümüzde de yapay zekâların işleri kolaylaştırdığı görülmektedir. Evi süpüren robottan, çay demleyen çaycıya kadar daha birçok teknolojik gelişmeler insan yaşantısını kolaylaştırmaktadır. Bu durumda da varsayımımız doğrulanmaktadır.

Teknoloji temalı filmlerde sunulan gelecek insan için tehditler oluşturmaktadır. Bu varsayımımıza gelince incelediğimiz filmin son sahnesinde üretilen yapay zekâ Ava’ nın kendisini üreten Nathan’ı öldürerek kaçması, bizlere teknolojinin aslında olumlu yönleri kadar olumsuz yönlerinin de olduğunu göstermektedir. Günümüzde de kullanılan yapay zekâ robotlarının bazen insan yaşamını tehdit ettiğini görmekteyiz. Örneğin; yakın zamanda bir yapay zekânın çocuğa parmaklarını prizine içerisine sokması gerektiğini söylemesi, dijital oyunlarda momo ve mavi balina gibi gözetleyici ve öldüren oyunların olması Varsayımımızı doğrulamaktadır.

Teknolojik gelişmeler gözetim toplumunu oluşturmaktadır. Bu varsayımımız da incelenen filmin gözetim yoluyla film içerisindeki insanları denetim altında tutulduğunu görmekteyiz. Nathan’ın evinin çok uzaklarda son sistem teknoloji ile donatılarak her yönü ve içerisi kameralar

ile izlenmektedir. Bu durum günümüzde de görülmektedir. Devletin toplumsal düzeni sağlamak için kullandığı mobeseler örnek verebiliriz. Bu doğrultuda varsayımımız çalışmamızda doğrulanmıştır.

Teknolojik gelişmelere dayalı gözetim özgürlük alanını daraltmaktadır. Varsayımımız incelediğimizde üretilen yapay zekâ Ava'nın bir odada hapsedilmesi oradan çıkmasının yasak olması bu varsayımımızı desteklemektedir. Bu durum da günümüzde gözetim toplumu olarak özgürlük alanlarımızın kısıtlandığı görülmektedir. Akıllı telefonlar ile dinlenmek, arama motorları ile düşüncelerimizin ne olduğunun anlaşılması, sosyal medyada tüm yaşantımızın herkes tarafından bilinmesinde bu varsayımı doğrulamaktadır.

Günümüzdeki panoptikon sistemin önemli bir aracı haline gelen sosyal ağlar, web dizileri, teknolojinin kullanıldığı filmler gözetlemeyi ve gözetlenmeyi yaygın hale getirerek normalleştirmektedir. Panoptikondaki baskıcı tavrın olmadığı, Bauman'ın ifadesi ile artık akışkan hale geldiği görülmektedir. Bu akışkan hale gelen gözetlenme dünyada gözetimi içselleştiren kişiler, yeni kurdukları dünyalarında panoptik iktidara hizmet etmeye devam etmektedir. Diğer taraftan gözetlenmenin ve teşhir edilmenin kullanıcılara haz verdiği ve bu hazzı devam ettirmek için gözetim oyununa katılımın artarak devam ettiği söylenebilir. Böylelikle iktidarın dayatmalarına gerek kalmaksızın toplumsal düzlemde rıza inşasının rahatlıkla kurulabildiği ifade edilebilir(Aydin, 2020).

Günümüzde teknoloji büyük oranda insan hayatının belirleyiciliğinde büyük rol oynamaktadır. Bu yüzden bilim ve teknoloji bugün bu sebeplerden dolayı yargılanmaktadır. McLuhan'nın söylemleri de olayı özetlemektedir. Ona göre; "Biz ilk başta aletlerimize şekil veririz ve daha sonra aletlerimiz bize şekil verir". Bugün insan eliyle oluşturulan aletlerin insan hayatına şekil verdiği görülmektedir. Bu bağlamda insanlar bu tür cihazları mahrem alanlara götürmemeli ortak alanlarda bu cihazları kullanmalıdırlar. Eğer bağımlılık dereceleri çok yüksek ise konu ile ilgili rehabilitasyon merkezlerine başvurarak bu sorunu çözmelidirler(Kırık & Bakış, 2020, s.1824).

KAYNAKLAR

- Altay, D. (2005). Kürsel köyün medyatik mimarı: *Marshall McLuhan. Kadife karanlık* (Düz: D. Altay) (2. Baskı). İstanbul: Su Yayınevi.
- Atabek, Ü. (2001). *İletişim ve teknoloji* (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Aydin, A. F. (2020). *Social Media As the New Panopticon of the Society of Spectacle*. 9(56503), 2573–2594.
- Aydın, M. (2019). İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi Journal of Advanced Technology Sciences ISSN : 2147-3455. *İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi Journal*, 8(2), 17–27. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/duzceitbd/issue/31760/3308554>
- Baştürk, E. (2016). *Panoptikon'dan Post Panoptikon'a Gözetimin Soykütüğü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bentham, J. (2008). *Panoptikon ya da Gözetim Evi*. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (der), *Panoptikon Gözün İktidarı içinde* (9-77), İstanbul: Su Yayınları.
- Boyar, N. (2016). Futurist Approach To the Cinema: the Investigation of the Movie Named “Minority Report.” *The Turkish Online Journal of Design, A*
- Çakır, E. Y. (2020). Fantastik Filmlerde Figür ve Olay Örgüsü Bağlamında Stereotipler. *Yüzüklerin Efendisi" Analizi. Dördüncü Kuvvet*, 3(1), 77–99. <https://doi.org/10.33464/dorduncukuvvet.728138>
- Çakır, M. (2017). *Sosyal medya ve gösteri*. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergi, 11, 2
- Dolgun, U. (2008), *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Fiske, J. (2017). İletişim Çalışmalarına Giriş. Çev: Süleyman İrvan. 5. Basım. *Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. S.153-185*
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü*. Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2000), *Hapishanenin Doğuşu, Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak*, s.245- 265 İmge Kitabevi, Ankara.
- Geray, H.(2014). İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş. *Kocaeli: Umuttepe Yay. s167*
- Guiraud, P. (2016). Göstergibilim. Çev., Mehmet Yalçın. 3.Baskı. *Ankara: İmge Kitabevi. S.146*
- Göker, G.& Keskin, S. (2015). *Yabancı Ve Mekânsal Ayrışma: “District 9” Filminde Heterotopik Mekân Ve İleri Marjinallik*. Retrieved February 24, 2021, from <http://www.akademikbakis.org>
- Güneş A.(2018). Doğaya Karşı Teknoloji : Avatar Filminin Teknolojik Belirlenimcilik Bağlamında Analizi *Technology Versus Nature : Analysis of Avatar Movie In The Context of Technological*. 5(9), 242–252.
- Güven, S. K. (2008). *Yeni dünya düzeni içinde enformasyon teknolojilerinin vaatleri ve tehditleri*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 72.
- Hamann, J. (2020). *Governance by Numbers: A Panopticon Reversed?*. Politics and Governance, 2020, 8 (2), 68–71.

- İpek, Ö. (2017). *Peter Wollen'in Karşı Sinema Kavramı*. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 72–87. <http://dergipark.gov.tr/iled/issue/33135/368745>
- Kalkan K. & Hasibe (2008). Tiyatroda Göstergebilim. 1. Basım. *İstanbul: E Yayınları*. S.33
- Kırık, A. M., & Bakış, N. baştaş. (2020). Teknolojik Determinizm Çerçevesinde Türkiye’de Web Dizilerinin Toplumsal Dönüşüme Etkileri: Fi Dizisi Örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1820–1835. <https://doi.org/10.33206/mjss.577266>
- Kabakçı, I. ve Odabaşı H. F. (2004). Teknolojiyi kullanmak ve teknogerçekçi olabilmek. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 21.
- Künüçen, A. Şükrü. (2007). *Sinema Ve Televizyonda Teknolojinin Önemi*. Selçuk İletişim, 5, 1, 2007
- Kaya, T.(2017). *Yeni İletişim Teknolojileri Ve İnsan İlişkilerinin Ya-Bancılaşıma Bağlamında Analizi: Her (Aşk) Filmi Örneği*. Kesit Akademi Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 10, Aralık 2017, s. 340-361.
- Kaygısız, Ü. (2017). *Panoptikon: Demokrasi Ekseninde Realiteden Kurgusala Doğru Bir Bakış*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 22, 2073-2094.
- Mutlu Nazire Tuba, (2019). *Journal of Chemical Information and Modeling*, 53(9), 1689–1699. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Kaplan E. (2012). “Cennetin Krallığı” Filminin Çözümlemesi Yüksek Lisans Tezi.
- Odabaşı, F. (2004). Teknolojiyi Kullanmak ve Teknogerçekçi Olabilmek Using. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1):19-28.
- Ormanlı, O. (2010). “Tasarım ve Teknoloji Olguları Bağlamında Avatar Filminin Çözümlemesi”, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Sayı:6, 2010, ss. 95-109,
- Orkan, S. (2019) *Teknoloji Toplumu Ve Gerçeklik Algısı: Türk Sinemasında Dijital Efekt Kullanımının Öykü Anlatımına Etkisi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Özsarı, S. H., Hoşgör, H. ve Gündüz Hoşgör, D. (2016). Hastane web site performanslarının halkla ilişkiler ve tanıtım açısından incelenmesi: *Türkiye, Hindistan ve İrlanda örnekleri*. *Researchgate*, 211-212
- Öztat, F. (2019). *Gerçeklik, İktidar Ve Beden Kavramları Işığında Matrix Filmi*. Retrieved February 18, 2021, from <https://orcid.org/0000-0002-6988-7389>
- Patton, M.Q. (2015). *Qualitative Research and Evaluation and Methods- Integrating Theory and Practice (4th ed.)*. Thousand Oaks, CA. Sage Publications.
- Rifat, M. (2013). Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü: Kavramlar, Yöntemler, Kuramcılar, Okullar. *İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları s.40-41*
- Roland B. (2017,93). *Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik*. Çev. Ayşenaz Koş. Ömer Albayrak. 2. Baskı. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Roland, B. (2015b). Yazı ve Yorum. Çev., Tahsin Yücel. 4. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Roland, B.(2016a). Göstergebilimsel Serüven. Çev., Mehmet Rifat-Sema Rifat. 8.Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Roland, B. (2016b). S/Z. Çev., Sündüz Öztürk Kasar. İstanbul: Sel yayıncılık.

- Safaei, S. (2020). *Foucault's Bentham: Fact or Fiction?*. International Journal of Politics, Culture, and Society, <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10767-019-09342-7.pdf>.
- Soydan, M. (2007). *Yavuz Turgul'un Gönül Yarası Filminin Greimas'ın Eyleyensel Örnekçesine Göre Çözümlemesi*. Sosyal Bilimler Dergisi, 18.
- Taslaman, C. (2011). *Tanrı-evren ilişkisi açısından determinizm, indeterminizm ve kuantum teorisi*. Academia, 4. *rt and Communication*, 6(2), 159–167. <https://doi.org/10.7456/10602100/010>
- Temizyürek, F., & Ümran, A. (2014). Çizgi Filmlerdeki Subliminal Mesajların Çocuklar Üzerindeki Etkisi. *Cumhuriyet International Journal of Education (CIJE)*, (s 3), 33, 25-39.
- Uludağ, Z. (1993). *Determinizm ve zorunsuzluk*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 257.
- Yengin, D. (2006). Tc İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Tasarımı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi “*Yüzüklerin Efendisi*” Üçlemesinin Filmsel Anlatı Çözümlemesi. (<https://turkcenedemek.com/kelime/sinema/>) Erişim Tarihi: 22/07/2022
- (<https://www.medyacuvali.com>) Erişim Tarihi: 11/05/2022